

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В. О. ПУЛИМ

Сучасний етап будівництва Збройних Сил та інших військових формувань характеризується тим, що система підготовки військових фахівців ще остаточно не сформувалася та перебуває у стадії перетворень. Система військової освіти в Україні є складовою частиною державної системи освіти, одним із пріоритетних напрямів у будівництві Збройних Сил та інших військових формувань України. Вона забезпечує підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації кадрових військових фахівців та офіцерів запасу різних освітньо-кваліфікаційних рівнів для Збройних Сил та інших військових формувань України. В сучасних умовах, що вимагають постійного систематичного оновлення професійних знань та вмінь спеціаліста, у структурі підготовки військових фахівців зростає значення такої складової, як підвищення кваліфікації та перепідготовка офіцерських кадрів. Сучасні реалії її розвитку свідчать про пріоритет післядипломної підготовки військових фахівців, яка уможливорює підвищення їхнього професійного рівня, узгоджує інтереси особистості й потреби суспільства у військово-професійній сфері.

Сучасна педагогічна наука по-новому розглядає зміст післядипломної освіти. У педагогічній практиці, як і раніше, домінують технології інформаційного характеру, у той час як об'єктивні потреби суспільства роблять актуальною проблему широкого впровадження розвивальних та особистісно-орієнтованих технологій. Тому важливою тенденцією розвитку системи післядипломної військової освіти є модернізація підходів до методик викладання з метою більш ефективної підготовки військових фахівців до максимального задоволення їхніх професійних потреб, до універсальної орієнтації в сучасному суспільстві. Одним з основних напрямів модернізації післядипломної освіти є використання ефективних та оптимальних за структурою методів і прийомів. Такі можливості на сьогодні містять інтерактивні технології навчання.

Тому метою представленої статті є аналіз особливостей застосування інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі вищих військових навчальних закладів.

У світі нагальних освітніх перетворень особливої актуальності набуває реалізація в системі вищої військової післядипломної освіти сучасних освітніх підходів, запровадження інноваційних освітніх технологій, новітніх інформаційних засобів тощо.

В останній час ми спостерігаємо посилення наукового інтересу до проблеми впровадження та доцільності використання інтерактивних технологій у навчально-виховний процес. Цю проблему досліджували О. Пометун, І. Якіманська, О. Коротаєва, В. Петрова та інші. На необхідності активної взаємодії у педагогічному процесі неодноразово наголошували Ш. Амонашвілі, С. Гессен, Дж. Дьюї, Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький. Різні проблеми сучасних технологій навчання досліджували А. Алексюк, І. Зязюн, Т. Ільїна, О. Падалка, О. Пехота, О. Савченко, С. Сисоєва, С. Смирнов тощо. Технології колективної і групової роботи студентів як засобу розвитку окремої особистості досліджували Г. Границька, М. Гузик, Б. Щедровський. Формування активності та самостійності майбутніх фахівців у вирішенні теоретичних і практичних завдань технологіями проблемного навчання обґрунтовували І. Лернер, О. Матюкін, В. Оконь, М. Скаткін. Загальнодидактичні особливості застосування інтерактивних технологій обґрунтовано І. Дичківською, О. Пометун, Л. Пироженко. Окремі аспекти використання інтерактивних технологій у навчальному процесі розглядали О. Єльнікова, М. Кадемія, Ю. Колісник-Гуменюк, О. Копіца, І. Лов'янова, А. Мальцев, О. Павлик. І весь цей масив тематичних досліджень зорієнтовано на вивчення різних аспектів використання інтерактивних технологій, залишивши поза увагою систему післядипломної підготовки майбутніх військових фахівців. Але саме проблеми системи післядипломної військової освіти, організація якої, крім вікових особливостей, має суто галузеву, військову специфіку, є на сьогодні вкрай актуальними [1, 2, 3].

Основна особливість системи післядипломної військової освіти полягає в режимі діяльності військових навчальних закладів та статусу їх слухачів – військовослужбовців, що значною мірою відбивається на характеристиці проблем освіти, навчання і виховання дорослих.

Проте, перш ніж визначити специфіку використання інтерактивних технологій у системі післядипломної військової освіти, вважаємо за доцільне розглянути сутність цих технологій.

Освітній заклад, як завжди, так і тепер, є моделлю суспільства. Сучасне світове суспільство виявляє тенденції до гуманістичного, демократичного розвитку, до взаємодії, співпраці, інтеграції у різних сферах функціонування людей. У цьому зв'язку інтеракція у педагогічному процесі є однією з ефективних технологій соціалізації особистості. Розвитковий педагогічний проце, в першу чергу – це активна взаємодія та спілкування його учасників, тобто інтеракція (від англійського «інтер» – взаємний, «акт» – дія) [1].

Тривалий час у радянській педагогічній науці інтерактивне навчання та виховання зазнавало критики. Перехід від звичної монологічної організації педагогічного процесу до діалогічного, інтерактивного, проблемно-пошукового, творчого пов'язаний із подоланням філософських, психологічних та соціальних стереотипів в аспекті його проектування, а також з труднощами усвідомлення педагогами сутності та значення інтеракції для розвитку особистості, набуття нею соціальних компетентностей, підвищення рівня психічного розвитку [1].

Незаперечним є те, що процес інтерактивного навчання відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх суб'єктів навчання. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове), де всі є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання [5]. Як наслідок, організація інтерактивного навчання передбачає моделювання елементів навчально-виховного процесу, життєвих ситуацій, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та адекватної ситуації. Інтерактивна технологія навчання, як і будь-яка інша педагогічна технологія містить у собі:

концептуальну основу, де визначається інноваційний тип навчання, що орієнтований на особистість учня і який стимулює творчі процеси щодо оволодіння навчальним матеріалом, активізує пізнавальну діяльність за допомогою активних, діалогових форм організації занять;

змістову частину: навчально-наукову, навчально-методичну, навчально-організаційну, яка відображається, відбиває і організується змістом навчання;

процесуальну частину, яку утворюють моделі технологій навчання, що у кожному конкретному випадку становлять певну сукупність методів навчання, дидактичні стратегії, базові технології організації взаємодії суттєвих чинників педагогічної системи [5].

Інтерактивні технології навчання включають у себе чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання та розумові і навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів. На відміну від методик, інтерактивні навчальні технології не застосовуються для виконання певних навчальних завдань, своєю структурою вони визначають кінцевий результат [5].

Слід зазначити, що різні вчені по-різному підходять до класифікації інтерактивних методів [2, 3]. Найбільш відомі щодо форм організації навчальної діяльності *інтерактивні технології кооперативного навчання, інтерактивні технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань* [5].

Отже, призначення інтеракцій – стимуляція природної активності людини: розумової (інтенсивність мислення/генерування ідей, висловлювання припущень, проектування, моделювання, конструювання, дослідження тощо, творча уява, зосередженість/увага, спостережливість/аналітико-синтетичні операції); емоційної (емоційна напруга, переживання); соціальної (імітація виконання соціальних ролей, обмін думками, ставлення, судження тощо); фізичної (фізичне напруження, практична діяльність, рухливість) [4].

Ефективність використання інтеракцій залежить від усвідомлення педагогами їх значимості та перспективності для підвищення якості освіти, від рівня засвоєння ними теоретичних засад і технологій їх проведення, а також від адаптованості учасників до нових форм організації пізнавального процесу [4].

Застосування у педагогічному процесі сучасних розвивальних педагогічних технологій навчання та виховання є умовою для теоретичного і практичного засвоєння вчителями інтерактивних методів навчання та адаптації учасників до участі у інтеракціях, оскільки ці методи є провідними в інноваційному навчально-виховному процесі [6].

При всій зовнішній імпровізації, творчому сценаруванні та режисурі інтеракцій, вони мають відповідати комплексу вимог, тобто враховувати певні особливості [6].

Представлене дослідження пропонує виокремити низку особливостей застосування інтерактивних технологій у процесі післядипломної освіти Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів). Післядипломна освіта в Академії реалізується у системі курсової підготовки, що дає можливість офіцерам удосконалити знання, вміння та навички в управлінні підрозділом, організувати свою повсякденну життєдіяльність, вивчити досвід застосування військових формувань у сучасних збройних конфліктах. Таким чином, в Академії функціонують курси підвищення кваліфікації: науково-педагогічних працівників; офіцерів при призначенні на вищі посади ротної (батареїної) та батальйонної (дивізійної) ланки за родами військ; офіцерів полігонної служби; офіцерів технічного та тилового забезпечення. Окремо проводиться курсова підготовка вивчення іноземної мови (англійської). Організовано курсову підготовку (мовну та фахову) іноземних військовослужбовців. Ще однією особливістю цього навчального закладу є його практична спрямованість, що дає змогу випускникам опанувати фундаментальні теоретичні знання, а також наявність потужної навчально-матеріальної бази.

Отже, специфіка організації навчального процесу, а зокрема післядипломної освіти, в Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного свідчить про те, що можна з успіхом використовувати інтерактивні технології.

Вивчення безпосередньо інтерактивних технологій та особливостей вищезгаданого вищого військового навчального закладу дали можливість виокремити такі особливості використання інтеракції у післядипломній освіти військових фахівців.

Загальнопедагогічні особливості: обов'язковість чіткого формулювання та реалізації комплексної мети післядипломної освіти: навчальної, розвивальної, виховної; дотримання педагогічних принципів (гуманістичності навчання, педагогічної доцільності застосування інтерактивних технологій, відбору змісту освіти, мобільності навчання, неантагоністичності навчання відповідних форм тощо); врахування закономірностей організації післядипломної освіти; врахування вікових особливостей учасників післядипломної освіти; чіткість уявлення про те, яким чином обраний для застосування інтерактивний метод буде сприяти соціалізації особистості та в якому її аспекті; особистісна орієнтованість навчально-виховної взаємодії.

Дидактичні особливості: реалізація дидактичної мети; її відповідність цілям предметної програми та певному етапу пізнання (сприйняття, усвідомлення, запам'ятовування, застосування, закріплення, перевірка); доцільність вибору певного інтерактивного методу з огляду на рівень навченості учасників, ступінь їхньої адаптованості до участі в інтеракції; визначення місця і ролі інтеракції в системі інших занять за темою; оптимальність розробленої структури інтеракції та дотримання її; врахування суб'єктного досвіду учасників; здійснення індивідуального і диференційованого підходу до учасників в процесі підготовки до заняття та під час його проведення; оптимальність відбору методів, прийомів, способів, засобів навчання й контролю і оцінювання; логічна завершеність етапів інтеракції;

Психологічні особливості: створення сприятливого мікроклімату; здійснення установки на пошуково-творчу діяльність; розвиток внутрішньої мотивації пізнання та діяльності; врахування індивідуальних психологічних особливостей і властивостей учасників; створення умов для реалізації можливостей учасників; гарантування успіху; педагогічна фасилітація; дотримання інструктивно-демократичного стилю спілкування; систематичне формування вмінь здійснювати логічні мисленнєві операції та здійснення відповідної корекції; розвиток критичного мислення; розвиток емоцій; заохочування до розумової активності, ініціативи і творчості; чергування діяльності та відпочинку.

Виховні особливості: етичність, тактовність учасників; толерантність до «чужої» думки; виховання волі, розвиток контролю за емоціями; формування самостійності; розвиток самоврядування; виховання колективізму, вміння працювати в команді та відповідальності за спільну справу; стимуляція до самоосвіти і самовиховання.

Технологічні вимоги: обізнаність учасників з технологією підготовки та проведення інтеракції і дотримання її на кожному етапі заняття; дотримання кожним учасником інтеракції рольової функції; дотримання інструкцій та правил проведення інтеракції; вичерпне використання потенціалу внутрішніх методів, способів, засобів, дій і операцій.

Організаційно-технічні вимоги: обов'язковість попередньої підготовки до інтеракції: планування, розподіл ролей та доручень, консультування, інструктування, виготовлення дидактичного

забезпечення заняття; підготовка приміщення із урахуванням своєрідності інтеракції (умови для групової роботи, диспуту, дебатів, психодрами тощо); розподіл часу на кожний етап заняття; логічна завершеність етапів; дотримання регламенту, темпу і ритму діяльності; дотримання композиції дійства (зав'язка, кульмінація, розв'язка); правильність, емоційність, акцентованість мовлення.

Гігієнічні вимоги: комфортність; профілактика перевтоми; чергування праці та відпочинку; чистота, порядок.

Перелік зазначених особливостей не є остаточним, проте найважливішим є те, що склад слухачів післядипломної системи Академії вирізняється високим рівнем професійної підготовки, що зумовлює їхній інтерес до конкретних практичних знань і підсилює скептичне ставлення до теоретичних основ навчального матеріалу. Багато хто зі слухачів, маючи серйозний посадовий статус, звикли наказувати і контролювати, тому складно адаптуються до нової соціальної ролі слухача. Різний рівень обсягу знань, умінь слухачів, мобільності їхньої пізнавальної діяльності, комунікативних навичок розглядається як негативний чинник у процесі використання інтеракції. Однак викладач зобов'язаний перетворити його в позитивний, ураховуючи, що дорослому, який навчається, належить провідна роль у процесі навчання; він прагне самореалізації, самостійності й самоврядування, а навчається для вирішення важливих життєвих, професійних проблеми й досягнення конкретної мети [4].

Таким чином, проаналізовані особливості використання інтерактивних технологій у системі післядипломної освіти військових фахівців зобов'язані істотно впливати на ступінь сформованості внутрішньої і зовнішньої мотивації слухачів, активності в інформаційно-пізнавальній, операційно-діяльнісній, креативно-рефлексивній, оціночній діяльності, що виявляється у самовизначеності та самореалізації особистості.

Інтерактивні технології є ефективним засобом перепідготовки військових кадрів Збройних сил України. Зростаючі вимоги до якості підготовки спеціалістів у вищих військових навчальних закладах вимагають подальшої теоретичної та практичної розробки даної проблеми, подальшого опису й аналізу інших можливостей застосування інтерактивного навчання у вищій військовій школі, що допоможе інтерактивним технологіям зайняти належне місце у практиці післядипломної підготовки військових фахівців.

Список використаної літератури:

1. Вольфовська Т. О. Становлення інтерактивних умінь як психологічна проблема інтеграції особистості в громадське життя / Т. О. Вольфовська // педагогіка і психологія. – 2002. – №4.
2. Кларин М. В. Педагогические технологии в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. - М. : Знание, 1989. - 80с.
3. Паламарчук В. Ф. Інноваційні процеси в педагогіці / В. Ф. Паламарчук // Педагогічні інновації в сучасній школі. – К. : Освіта, 1994. – С. 5-9.
4. Сабліна Е. А. Професійний та андрагогічний фактори розвитку інформаційної культури в системі післядипломної військової освіти / Сабліна Е. А // Образовательное пространство и индивидуальность : современная дидактика, задания, диагностика, оценка качества образования : Междунар. научно-практическая конференция (Киев, 19 ноября 2009 г.) / Военно-дипломатическая академия. – Киев : [б. и.], 2009. – С. 157 – 165.
5. Ткаченко І. Застосування інтерактивних технологій як складової у системі фахової підготовки студентів фізико-математичного профілю / Юрій Краснобокий, Ігор Ткаченко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред. : Мартинюк М. Т. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2009. – Ч. 3. – С. 101 – 107.
6. Федорчук В. Інтерактивні технології та їх використання у навчальному процесі вищої школи /Вікторія Федорчук // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред. : Мартинюк М. Т. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2009. – Ч. 3. – С. 180 – 185.

Рецензент – доктор педагогічних наук, доцент О. В. Діденко.